

استان کهگیلویه و بویراحمد

کهگیلویه و بویراحمد یکی از استان‌های کشور ایران است. مرکز آن شهر یاسوج است و با مساحتی حدود ۱۶ هزار و ۲۴۹ کیلومتر مربع، سرزمینی نسبتاً مرتفع و کوهستانی است. جمعیت کهگیلویه و بویراحمد بر پایه سرشماری مرکز آمار ایران در سال ۱۳۸۵ برابر با ۶۳۴،۲۹۹ نفر بوده که ۵۲ درصد آن‌ها در روستاها و مابقی در شهرها سکونت دارند.

کهگیلویه و بویراحمد

مرکز

یاسوج

جمعیت (۱۳۸۵)

۶۳۴،۲۹۹

منطقه زمانی

IRST (+UTC+۲:۳۰)

-تابستان (دی‌اس‌تی)

IRST (+UTC+۴:۳۰)

این استان به هفت شهرستان و ۱۶ بخش تقسیم شده است که شامل ۱۶ شهر و بیش از ۱۷۰۰ روستا می‌گردد. شهرستان‌های این استان عبارتند از: (مرکز شهرستان)

شهرستان بویراحمد (یاسوج)

شهرستان بهمئی (لیکک)

شهرستان دنا (سی سخت)

شهرستان کهگیلویه (دهدشت)

شهرستان گچساران (دوگنبدان)

شهرستان چرام (چرام)

شهرستان باشت (باشت)

۲۲-۳- برآورد جمعیت شهرستان‌های استان کهگیلویه و بویراحمد ۱۳۸۹^(۱)

ردیف	شهرستان		جمعیت در سرشماری ۱۳۸۵			برآورد جمعیت در ۱۳۸۹
	شهرستان ۱۳۸۵	شهرستان ۱۳۸۹	کل	شهری	روستایی	کل
1	بویراحمد	بویراحمد	217741	103826	113915	229701
2	بهمئی	بهمئی	35637	12594	23043	37594
3	دنا	دنا	53034	6814	46220	55947
4	کهگیلویه	کهگیلویه	155397	74677	80720	163933
۵	کهگیلویه	چرام	36426	12076	24350	38427
6	گچساران	گچساران	113627	83856	29771	119868
7	گچساران	باشت	22437	8349	14088	23669
	جمع		634299	302192	332107	669140

(۱) جمعیت غیر ساکن در جمعیت کل هر شهرستان لحاظ شده است.

موقعیت

استان کهگیلویه و بویراحمد از جمله استان‌های جنوبی ایران به شمار می‌رود که با پنج استان همسایه است: از شرق با استان اصفهان و فارس، از جنوب با استان بوشهر، از غرب با خوزستان و از شمال با چهارمحال و بختیاری.

آمار

این استان از نظر جمعیت و مساحت از استان‌های کوچک ایران است و در هر دو مورد دارای رتبه ۲۸ در بین سی استان می‌باشد. بزرگترین و پرجمعیت‌ترین شهرستان استان، شهرستان بویراحمد به مرکزیت یاسوج می‌باشد.

این استان از نظر جمعیت و مساحت از استان‌های کوچک ایران است و در هر دو مورد دارای رتبه ۲۸ در بین سی استان می باشد. بزرگترین و پرجمعیت‌ترین شهرستان استان، شهرستان بویراحمد به مرکزیت یاسوج می باشد.

تاریخچه

حمداله مستوفی در تاریخ گزیده از ایل جاکی نام می برد. مستوفی اشاره به مهاجرت طوایف کرد از مناطق جبل السماق (کردستان سوریه کنونی) به مناطق لر بزرگ و لر کوچک می کند. حمداله مستوفی در سال (۷۳۰ ق.ه/۱۳۳۰م)، از ایل جاکی و لیراوی و ممسنی و بختیاری نام می برد که همراه با ۲۴ طایفه دیگر کرد از کردستان سوریه، به مناطق کوه گیلویه و بختیاری و لرستان کنونی کوچ کردند. این رویداد در اوایل سده ششم هجری رخ داد.

در سنه ۵۰۰ ق.ه) قریب صد خانه کرد، از جبل السماق شام (کردستان سوریه کنونی)، به سبب وحشتی که ایشان را با مهتر قوم خود افتاده بود، به لرستان آمدند و در خیل احفاد محمد خورشید که وزرا بودند نزول کردند، برسبیل رعیتی. بزرگ ایشان ابوالحسن فضلوی بود ... او را پسری علی نام بود. چون علی درگذشت، از او پسری محمد نام بماند. چون او نیز نماند، پسری ابوطاهر فضلوی کنیت داشت. جوانی شجاع بود ... ابوطاهر به صلح و جنگ به وعد و وعید و فریب و شکیب توانست ملک لرستان در ضبط آورد و چون تمکین و استقرار یافت، هوس استقلال کرد و خود را اتابک خواند و عصیان نمود و کار آن ملک بر او قرار گرفت، در سنه ۵۰۰ ق.ه) و ۵۰۰ ق.ه) بعد از مدتی درگذشت و پنج پسر یادگار گذاشت: هزاراسپ و بهمن و عمادالدین پهلوان و نصره الدین ایلواکوش و قزل. به حکم وصیت و اتفاق برادران.

اتابک هزاراسپ که مهین و بهین همه بود، قائم مقام پدر شد و عدل و داد ورزید. در عهد او ملک لرستان رشک بهشت گشت و بدین سبب اقوام بسیار از جبل السماق شام (کردستان سوریه کنونی) بدو پیوستند: آسترکی، ماکویه، بختیاری، جوانکی بیدانیان، زاهدیان، علائی، کوتوند، بتوند، بوازکی، شوند، زاکی، جاکی، هارونی، اشکی، کوی لیراوی، ممویی، یحفومی، کمانکشی، مماسنی، ارملکی، توانی، کسدانی، مدیحه، اکورد، کولارد و دیگر قبائل که انساب ایشان معلوم نیست.

کهگیلویه در زمان حمله عرب جزء قلمرو پارس بوده و یکی از مناطقی بوده که زمیگان نامیده می شدند. ریاست مردم کهگیلویه در اواخر سده دوم و آغاز سده سوم هجری به عهده فردی به نام روزبه بوده است. پس از او فرزندش مهرگان و پس از مهرگان برادرش سلمه فرمانروای مردم کهگیلویه شدند. در آن زمان شخصی به نام گیلویه از جایی به نام خمایگاه پائین نزد سلمه آمد و در دستگاه او پایگاه و جایگاهی پیدا کرد و پس از مرگ سلمه توانست زمام امور را بدست بگیرد و آن چنان بزرگی و ارج یافت که منطقه را به نام او کوه

گیلویه (کُهیگیلویه) خواندند. خاندان گیلویه دست کم تا سال ۳۴۶ هجری بر نواحی کهگیلویه فرمانروایی کردند.

در قدیم چهار ایل بویراحمد، نویی، دشمن‌زیاری و چرام را اصطلاحاً «چهاربنیچه» می‌نامیدند. از دیگر ایلات مهم و قدرتمند استان ایل باوی بوده که محدوده شهرستان گچساران محل سکونت آنان بوده‌است. این منطقه در سده شش هجری بخشی از قلمرو اتابکان لر بزرگ به شمار می‌آمد. فرمانروایان گوناگون این خاندان، از جمله ابوظاهر (فرمانروایی ۵۰۰ تا ۶۰۰ هجری)، هزاراسپ، تیکله، کلجه، پشنگ، هوشنگ، افراسیاب و کامیار بر این مناطق حکم راندند. واپسین اتابک، غیاث‌الدین بن کاووس بن پشنگ بود که سلطان ابراهیم تیموری فرزند شاهرخ از پادشاهان تیموری، احتمالاً در سال ۸۲۷ او را برکنار کرد.

آریوبرزن سردار دلیر ایران از تمدن هخامنشیان از اهالی کهگیلویه و بویراحمد بوده است و زادگاه او را برخی بلاد شاپور و برخی بویراحمد می‌دانند و در همین راستا میدانی به نام وتزین مجسمه او در یاسوج ساخته شده است.

این استان از قدیم ایلام ساختاری ایلی داشته‌اند. بعد از مشروطه با قدرت گرفتن خوانین بختیاری در کشور بر آن شدند تا ایل قدرتمند همسایه که در آن دوران مهمترین رقیب آنها در جنوب کشور به حساب می‌آمد را تضعیف کنند تا بتوانند خود را به عنوان قدرتمندترین ایل و کلانتر جنوب کشور مطرح کنند و قرارداد های نفتی را با نام خود با دولت بریتانیا ببندند بنابراین سردار جنگ نصیرخان بختیاری به میان ایل آمد و با تفکیک کردن آن به دو بخش بویراحمد علیا(بالا) و بویراحمد سفلا (پایین) بین دو عموزاده از خاندان ملک یکپارچگی بویراحمد را از بین ببرد همانطور که در آینده دیدیم عبدالله خان ضرغامپور و ناصرخان طاهری با متحد کردن ایل توانستند که در مقابل رژیم طاغوت ایستادگی کنند. از طوایف بزرگ بویراحمد سفلا می‌توان به: نامرادی و سادات امام زاده علی و طاس احمدی و اولاد میرزالی و ... و از طوایف بزرگ بویراحمد علیا میتوان به: آقایی و قاید گیوی و تیرتاجی... اشاره کرد. ناگفته نماند که حدود ۷۵ درصد مردم شهرستان رستم در استان فارس هم اصالتی بویراحمدی دارند.

فرماندهان در این ایلات در طول تاریخ با لقب کی معروف بوده‌اند برای نمونه میتوان کی لهراسب باطولی (فرمانده نبرد تنگ نامرادی) کی اله قلی جهانبازی کی علیخان کی وییخان، کی نصیر بهادر ... اشاره کرد. البته این منطقه خوانین بزرگ و مشهوری چون سرتیپ خان طاهری، محمد حسین خان طاهری، آقا ییژن منصوری داشته‌است. و همچنین عبدالله خان ضرغامپور که زمانی از جانب محمدرضا شاه پهلوی به عنوان ایلخانی گری کل جنوب کشور انتخاب شد ولی بعدها با شروع مبارزات امام خمینی به ایشان پیوست.

مکان‌های دیدنی

کهگیلویه و بویراحمد دارای ۲۱۷ گردشگاه زیارتی و تفرجگاهی است که گردشگران تابستانی می‌توانند از آنها دیدن کنند.

- شهر توریستی و زیبای سی سخت همچون نگینی در دامنه کوه دنا دارای آب و هوای دلپذیر و سالم.
- رودخانه‌های مارون، چرام، نازمکان، بشار، زهره و مهربان به‌مراه هزاران چشمه سار دیگر و در کنار آن‌ها سد کوثر، شاه قاسم و شاه مختار یاسوج.
- ۴۰ قله بالای چهار هزار متر دنا
- آبشارهای کمردوغ دیشموک، تنگه مهربان و گنجه‌ای یاسوج و تنگ سولک بهمئی.
- باغ چشمه بلقیس چرام، امامزاده‌های کهگیلویه و دشت بلاد شاپور دهدشت، دژ سلیمان و چندین دژ دیگر.
- آثار تل چگاه، آب گرمون، آب شوران، شهر لارندن، آب انبارها، کاروانسراها، قلعه‌ها، گورستان سه طبقه و تنگ سولک در رشته کوه‌های بهمئی.
- تنگ تکاب، محل برخورد آریو برزن با اسکندر مقدونی و قلعه‌های قدیمی متعدد شامل قلعه دختر، قلعه مانگشت، قلعه رئیسی و دژ سلیمان که مجموع آنها به «دلی مهرگان» معروف است.
- تنگ شلال دون، رودخانه و بیشه زیبای شاه بهرام، روستای زیبای باغستانی مارین، تنگ هنگان و بقعه امامزاده «بی‌بی حکیمه» خواهر امام رضا در شهرستان گچساران
- غارها و اشکفت‌های کوهستان‌ها.

۱۸ رودخانه کوچک و بزرگ، ۴۰ چشمه جوشان آب آشامیدنی و معدنی، ۱۷ حلقه قنات، پنج آبشار، سه دریاچه، ۶۰ دره و تنگه، بوستانها و دشتهای سرسبز، امامزاده‌ها، گنبدها، قلعه‌ها، کاروانسراها، مساجد، آب انبارها آتشکده‌ها، پل‌ها و برج‌های تاریخی از دیگر نقاط گردشگری منطقه است.

نامهای ایلات جاکي (مترادف با زمیگان)، چرام، دشمن زیار و بویر احمد (مترادف با باوی = بئونی اوستا) به ترتیب به معانی دارندگان زمینهای بیلاقی و قشلاقی، رمه سفید، ستم کننده به دشمن و ده هزار نفری می‌باشند. یعنی ایل باوی (بویر احمد) با تعداد نفرات کثیر بزرگترین ایل منطقه بوده است.

وضعیت اقتصادی

این استان از نظر اقتصادی به عنوان ناحیه کشاورزی و دامپروری به شمار می‌آید. بعد از دامداری و کشاورزی صنایع استخراج نفت گچساران و کارخانه قند یاسوج و مجتمع دنا صنعت یاسوج (تولید انواع لوله‌های

پلیمری) از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، ولی با این حال فعالیت‌های صنعتی و معدنی در این استان نسبت به سایر مناطق کشور، رشد نیافته و رونق چندانی ندارد. به طور کلی صنایع موجود در این استان به دو گروه تقسیم می‌شوند، که عبارتند از صنایع دستی و ماشینی. بزرگترین صنعت موجود استان، صنعت نفت است. در زمینه معادن نیز این استان دارای معادن بوکسیت، مس، فسفات، گوگرد، و غیره است.